بررسی عوامل زمینه‌ای و اجتماعی مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی شهروندان بندرعباس

معصومه اسدی*
محبوبه مهرابی**

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۹/۲۲
تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۴/۰۶

چکیده

یکی از تهدیدهای عمده‌ی زندگی بشر در آغاز هزاره‌ی سوم، مسائل زیست محیطی است. عمدتا مسائل زیست محیطی پیامد رفتار انسان است؛ به طوری که در بررسی رفتارهای زیست محیطی توجه به دانش، نگرش و نیت عملی افراد از مسائل زیست‌محیطی و نحوه‌ی مواجهه‌ی با آن از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه میان متغیرهای اجتماعی (دانش، نگرش و نیت عملی زیست محیطی) و متغیرهای زمینه‌ای با رفتارهای زیست‌محیطی ساکنان شهر بندرعباس است. روش مورد استفاده در این پژوهش، پیمایشی است. جامعه‌ی آماری ۲۰۰ نفر از شهروندان ۱۶ تا ۶۹ سال ساکن شهر بندرعباس است که از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میان متغیرهای اجتماعی و زمینه‌ای با رفتارهای زیست‌محیطی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. علاوه بر این مسأله‌ی محیط زیست در بین بیشتر قشرهای جامعه‌ی بندرعباس، هنوز به عنوان دغدغه‌ی مهم اجتماعی وارد عرصه‌ی عمومی نشده و محدود به نخبگان جامعه است؛ بنابراین، رفتارهای زیست‌محیطی در این شهر با آموزش صحیح، عملی خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: رفتار زیست‌محیطی، عوامل اجتماعی، عوامل زمینه‌ای.

* مربی، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
** مربی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

Asadi_zhina@yahoo.com
Jame_mehrabi@yahoo.com

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

۱ــ مقدمه

یکی از مهمترین نگرانی‌های انسان قرن بیست و یکم، مسائل و مشکلات زیست‌محیطی است که بسیاری از این مسائل از رفتارهای نامناسب زیست‌محیطی خود انسان‌ها سرچشمه می‌گیرد (حمایت‌خواه، ۱۳۹۶: ۳۲). از آنجایی که انسان بخشی از طبیعت است، آسیب به بوم سازگان طبیعی در نهایت به خود انسان آسیب می‌زند. برخی از تهدیدات و بحران‌های زیست محیطی نظیر تغییرات آب و هوا، نازک شدن لایه‌ی ازن، جنگل‌زدایی، بحران غذا، باران‌های اسیدی (Benton and Redclift,1996: 283)، با منشأ ازدیاد جمعیت، گسترش شهرنشینی، تولید صنعتی، پیشرفت تکنولوژی، بالا رفتن سطح زندگی و افزایش تقاضای مردم، استفاده‌ی بهره‌جویانه و نا اصولی از محیط طبیعی توسط سرمایه‌داران، همگی مباحث جهان‌شمولی هستند که با گستردگی تمام، فکر اندیشمندان را در یافتن راهکارهای مناسب برای حل بحران‌های زیست‌محیطی به خود مشغول داشته‌است (حقیقتیان، ۱۳۹۱: ۱۳۶).

از آنجایی که مسائل زیست محیطی مرز سیاسی نمی‌شناسد؛ بنابراین درک پیامدهای بلند مدت مشکلات و بحران‌های زیست‌محیطی در جهان و موضوعات مربوط به آن در زندگی انسان‌ها، باعث شده‌است طی نیم قرن گذشته اهمیت بحث در مورد محیط زیست و مسایل زیست‌محیطی افزایش یابد (Budak,1225 :2005). در نتیجه انسان‌ها در پی یافتن راه‌حلی برای مسائل و مشکلات زیست‌محیطی برآمدند. یکی از راهکارهای اجتناب از آسیب رساندن به محیط زیست و جلوگیری از تخریب آن، تغییر رفتار انسان‌ها به سمت و سوی ابعاد طبیعت‌گرایانه است (صالحی، ۱۳۹۲: ۶۸). بسیاری بر این باورند که راه حل بحران‌های محیط زیستی را باید در تغییر رفتار و نگرش انسان و روش زندگی وی بر کره‌ی خاکی جستجو کرد. تاکنون متغیرهای مختلفی در تبیین عوامل مؤثر بر رفتارهای محیط زیستی بررسی شده‌است (حجازی، ۱۳۹۶: ۱۷).

با آغاز موج محیط زیست‌گرایی در دهه‌ی هفتاد و ادامه‌ی آن در سده‌ی گذشته، سنت‌های پژوهشی بر نگرش به محیط زیست و مسائل زیست‌محیطی و سطح علائق و دانش زیست‌محیطی متمرکز بوده‌اند. در سال‌های اخیر، این عناوین با پژوهش درباره‌ی رفتارهایی همراه شده‌اند که به محیط زیست آسیب می‌زند، یا از آن محافظت می‌کند. اهمیت این موضوع به حدی بوده که نظر دانشمندان فعال در رشته‌های دانشگاهی مختلف و وسیعی را به خود جلب کرده‌است؛ از قبیل حوزه‌هایی مانند آموزش، تجارت، جنگلداری، جغرافیا، مهندسی، ارتباطات، روانشناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی (حمایت‌خواه، ۱۳۹۶: ۳۳).

محققان جامعه‌شناسی زیست‌محیطی، به مطالعه‌ی عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای زیست‌محیطی پرداختند؛ نظیر متغیرهای جمعیت‌شناختی (سن، جنس، طبقه‌ی اجتماعی، محل سکونت، وضعیت تأهل و تعداد و سن فرزندان)، گرایش سیاسی، ایدئولوژی سیاسی، عملکرد زیست محیطی ملت‌ها، آگاهی زیست محیطی و عقیده‌ی دینی.

در قرن حاضر، رفتار زیست محیطی به منزله‌ی یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل در محیط‌زیست از سوی بسیاری از جامعه‌شناسان زیست‌محیطی قابل توجه

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

قـرار گرفته‌اسـت. مطالعـات دانلـپ و همـکاران (۲۰۰۰)، کریمـی (۱۳۸۹)، کریـم‌زاده (۱۳۸۹)، خوش‌فـر و همـکاران (۱۳۸۸)، قـادری (۱۳۹۴)، امام‌قلـی (۱۳۹۰) و میبـودی (۱۳۹۱) نشـان می‌دهـد کـه آگاهـی و شـناخت محیـط زیسـت، متغیـر مؤثـری در رفتـار زیسـت محیطـی اسـت. عـلاوه بـر ایـن، در عصـر حاضـر تأثیـر رفتـار انسـانی بـر منابـع طبیعـی و اکوسیسـتم‌ها فزونـی یافته‌اسـت (Sussman, 2011:1) پـس بـرای کاهـش اثـرات تخریبـی ایـن رفتـار، کسـب سـواد و دانـش زیسـت محیطـی امـری لازم و ضـروری تلقـی می‌شـود. در واقـع، وجـود دانـش همـواره بـرای کنـش موفقیت‌آمیـز ضـروری بـه نظـر می‌رسـد (Frick et al, 2004: 2).

یکـی از پیش‌فرض‌هـای اساسـی در مطالعـات محیـط زیسـت ایـن اسـت کـه بسـیاری از مشـکلات زیسـت محیطـی را می‌تـوان بـا افزایـش آگاهـی عمومـی در مـورد محیـط زیسـت برطـرف کـرد (Salehi, 2012: 200)؛ بـه عبـارت دیگـر، اعتقـاد بـر ایـن اسـت کـه آگاهـی زیسـت محیطـی کلیـد حـل بسـیاری از مشـکلات زیسـت محیطـی اسـت (Salehi, 2013: 69).

از جملـه متغیرهـای بسـیار مهـم در پیش‌بینـی رفتـار محیط‌زیسـتی انسـان، دانـش فـرد دربـاره‌ی مسـائل محیط‌زیسـتی اسـت (Frick et al, 2004). بسـیاری از تحقیقـات انجام شـده از قبیـل Oskamp و همـکاران (۱۹۹۱)، Granzin و Roczen ،(۱۹۹۱) Olsen و همـکاران (۲۰۱۳)، تأثیـر دانـش بـر افزایـش رفتارهـای محیـط زیسـتی را تأییـد می‌کنـد.

عـلاوه بـر دانـش، نگـرش انسـان بـه محیـط زیسـت و اهمیـت آن در پیش‌بینـی رفتارهـای محیط‌زیسـتی، از دیـر زمـان قابـل توجـه پژوهشـگران بوده‌اسـت. از نگـرش محیـط زیسـتی به مثابـه‌ی تمایـل آموختـه شـده تعریـف شده‌اسـت؛ تمایلـی آموختـه شـده بـرای عکس‌العمـل نشـان دادن بـا سـبکی مطلـوب یـا نامطلـوب بـا احتـرام بـه محیـط زیسـت (Budak, 2005: 1225). در الگـوی اخیـر بـرای اندازه‌گیـری نگـرش، فـرض بـر ایـن اسـت کـه ایـن دانـش از واقعیت‌هـای خـاص نگـرش بـه آنهـا متأثـر می‌شـود؛ بـرای نمونـه، آیـزن[1] بیـان می‌کنـد، در صورتـی کـه افـراد قانـع نشـوند عوامـل خاصـی در نابـودی محیـط نقـش دارد، بـه آن نگـرش منفـی نخواهنـد داشـت و دانـش انسـان نسـبت بـه محیـط، نـوع نگـرش وی بـه محیـط را تحت‌تأثیـر قـرار می‌دهـد (Farahmand et al, 2014: 60). تحقیقـات مک‌میـلان و همـکاران (۱۹۹۷)، چـن و همـکاران (۲۰۱۱)، کلانتـری و همـکاران (۲۰۱۰) و صالحـی (۲۰۰۹)، بـه بررسـی تأثیـر نگـرش زیسـت محیطـی بـر رفتارهـای زیسـت محیطـی پرداختـه و بـه ایـن نتیجـه رسـیده‌اند کـه نگـرش زیسـت محیطـی تأثیرگـذار اسـت.

در دهه‌هـای اخیـر، آلودگـی هوای شـهرهای صنعتی ایـران، آتش گرفتن جنگل‌های اسـتان گلسـتان، اسـتان مازندران و شهرستان مریوان از توابع استان کردسـتان و سرازیر شدن شیرابه‌ی زباله‌هـا بـه داخـل رودخانه‌هـا، پسـاب فاضلاب‌هـای صنعتـی، ریختن زباله‌هـا در معابـر عمومی، پارک‌هـای جنگلـی و پارک‌هـای سـطح شـهرها، مصرف بیـش از حد بـرق، آب، گاز (در سـاعات پـر مصـرف) و غیره، از جمله مشـکلات و مسـائل زیسـت محیطی در ایران اسـت کـه می‌توان از آنهـا نام برد (صالحـی و امام قلـی، ۱۳۹۱: ۱۲۵).

شهرسـتان بندرعبـاس نیـز در دهه‌هـای اخیـر بـه علـت افزایـش فعالیت‌هـای مختلـف

1. Aegean

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

صنعتی، تجاری و گردشگری با عوامل تهدیدکننده‌ی زیست محیطی زیادی مواجه بوده‌است. اینک می‌توان به وضعیت نامناسب جمع‌آوری و تصفیه‌ی فاضلاب شهر بندرعباس، ورود فاضلاب و پسماند به خورها، فقدان برنامه‌ریزی مناسب برای ساماندهی خورها، مدیریت اصولی پسماندهای شهری، تمرکز صنایع در غرب شهر و مشکلات مرتبط با فعالیت این واحدها در محدوده‌ی شهر و افزایش آلودگی هوا به خصوص در مرکز شهر اشاره کرد (http://khalijefars.isna.ir).

بر این اساس، در این تحقیق به سنجش تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی بر رفتار زیست محیطی شهروندان خواهیم پرداخت؛ متغیرهایی نظیر دانش، نگرش و نیت عملی زیست‌محیطی، و عوامل زمینه‌ای مثل سن، جنسیت و وضعیت تأهل. در این راستا به دو سؤال اساسی این پژوهش نیز پاسخ داده شده‌است:

آیا بین عوامل زمینه‌ای (جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات و سن) شهروندان بندرعباس و رفتارهای زیست محیطی آنها رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد؟

آیا بین عوامل اجتماعی (دانش، نگرش و نیت عملی زیست محیطی) شهروندان بندرعباس و رفتار زیست محیطی آنها رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد؟

۲ـ مبانی و چارچوب نظری

در نظریه‌ی کنش معقولانه[1]ی آیزن و فیشباین[2] (۱۹۷۵)، داشتن آگاهی و شناخت واقعی از پیش شرط‌های ضروری برای هر نگرش است (Kaiser et al, 1999:4).

محدودیت‌های شناختی برای درک تخریب زیست محیطی شامل تعهد عاطفی و تمایل ما به عمل است. درگیری عاطفی حدودی است که ما براساس آن با جهان طبیعی رابطه‌ی احساسی داریم. این پیوند عاطفی برای شکل‌گیری باورها، ارزش‌ها و نگرش‌هایمان نسبت به محیط زیست اهمیت زیادی دارد. یک کنش یا رفتار در پی یک زنجیره عوامل روی می‌دهد. حلقه‌ی ماقبل بروز رفتار، قصد و نیت انجام یک رفتار است اما قصد و نیت، خود متأثر و تابع دو متغیر دیگر است: نخست نگرش نسبت به رفتار که متغیری فردی و شخصی است و طی آن، رفتار از منظر خود فرد کنشگر ارزیابی می‌شود. متغیر دوم، هنجار ذهنی است که نفوذ و فشار اجتماعی را منعکس می‌سازد و شخص آن را برای یک کار (رفتار) احساس و ادراک می‌کند (Navah and Foroutan kia, 2016:256). هاینس و همکاران (۱۹۸۶)، مدل رفتار زیست محیطی خود را ـ که مبتنی بر نظریه‌ی برنامه‌ریزی شده‌ی آیزن و فیشباین است ـ منتشر کردند (Kollmuss and Agyeman, 2002:243).

آنها با انجام فراتحلیل بر ۱۲۸ رفتار زیست محیطی دریافتند که آگاهی زیست‌محیطی با رفتارهای زیست‌محیطی مرتبط است. اولاندر[3] و توجرسون[4] (۱۹۹۵) در مدل چندگانه‌ی خود، رفتار مصرف کننده را همراه با تأثیر بر محیط زیست بر

1. Reasonable action
2. Fishbien
3. Olander
4. Thogerson

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

حسب عامل انگیزه در کنار عوامل توانایی و فرصت در چارچوبی مرجع قرار دادند. باورهای زیست‌محیطی یکی از عوامل انگیزشی در مدل آنهاست که بر نگرش‌های زیست‌محیطی مؤثر است؛ نگرش نیز به نوبه‌ی خود نیت مصرف‌کنندگان را برای عمل به روشی خاص تعریف می‌کند. رفتارهای زیست محیطی مسئولانه (به عنوان نوعی محیط زیست‌گرایی) بخشی از شیوه‌ای است که با آن افراد، جهان و جایگاهشان را در آن می‌بینند و درک می‌کنند. این به فضایی تعلق دارد که شامل احساسات، تفکرات، تفسیرها، دانش، ایدئولوژی، ارزش‌ها و نظایر آن است (Milton, 1996).

تئوری فرهنگی[1] یا تئوری گروه ـ شبکه، توسط انسان‌شناسی به نام ماری دوگلاس[2] در سال ۱۹۷۰ در کتاب نمادهای طبیعی مطرح شد (به نقل از حمایت‌خواه، ۱۳۹۶: ۵۶۷). سپس در طول چهار دهه‌ی گذشته، این تئوری با همکاری (Wildavsky و ۱۹۸۲ Douglas) در کتاب خطر و فرهنگ و افرادی دیگر نظیر تامپسون[3] (۱۹۹۰) گسترش یافت. هدف اصلی این تئوری، ایجاد یک گونه‌شناسی از صورت‌های اجتماعی بود که نه تنها با طرح‌های طبقه‌بندی توسعه‌یافته به وسیله‌ی نظریه‌پردازانی نظیر دورکیم[4]، ماکس وبر[5] و گیدنز[6] مطابقت داشته باشد، بلکه با اسناد جمع‌آوری شده‌ی مطالعات مردم‌شناسی نیز هماهنگ باشد (Verweij et al, 2006: 820).

در این تئوری، فرهنگ به معنای هویت گروهی و مجموعه ویژگی‌هایی که گروه‌ها را از یکدیگر متمایز می‌سازد؛ از قبیل خویشاوندی، گروه‌های مذهبی، نژاد و طبقه نیست (World bank, 2002)، بلکه فرهنگ در فکر انسان‌هاست و به درک انسان‌ها از دنیای پیرامون‌شان اشاره دارد و بر احساس، تفکر و درک آنها تأکید می‌ورزد (Milton, 1996). براساس این نظریه، چهار جهت‌گیری فرهنگی وجود دارد که عبارتند از: تقدیرگرایی، مساوات‌طلبی، سلسله‌مراتبی و فردگرایی. این جهان‌بینی‌های متفاوت نتیجه‌ی اجتماعی شدن و مشارکت افراد است (Hoogstra-Klein et al, 2012: 105)؛ مثلاً برخی از افراد درباره‌ی مسائلی نظیر تغییرات آب و هوا، بحران آب و تولید زباله‌ها نگران هستند، اما برخی دیگر نسبت به این مسائل تردید دارند یا بی‌تفاوتند.

۲ـ۱ـ نظریه‌های اجتماعی

۲ـ۱ـ۱ـ نظریه‌ی اجتماعی مارکسیسم[7] و محیط زیست

کارل مارکس[8] و فردریش انگلس[9] و نظریه‌ی سیاسی و اجتماعی مارکسیستی آنها، یکی دیگر از نظریه‌های اجتماعی مهم قرن ۱۹ میلادی است که در آن، محیط نقش خاصی دارد.

1. CulturalTheory
2. Mary Douglas
3. Thmpson
4. Durkheim
5. Max Weber
6. Giddens
7. Marxism
8. Karl Marx
9. Friedrich Engels

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

در نظریـه‌ی مارکسیسـم به نظریـه‌ی جمعیت مالتوس[1] و بحث او درباره‌ی دسـتمزد بخور و نمیر حملـه شده‌اسـت. از دیدگاه مارکسیسـتی، نظریـه‌ی مالتوس تنهـا توجیهی ایدئولوژیـک بود که نقاب پژوهش علمی بر چهره داشـت. نقطه‌ی شـروع مارکس این واقعیت خشـن اسـت که انسان بایـد وسـیله‌ی گـذران خـود را تولید کنـد؛ بدین معنا که انسـان‌ها بایـد نیـروی کار، مهارت‌ها و آفرینندگـی خـود را بـه کار ببرنـد تـا جهان نا آدمیـان، به اشـیاء و کالاها و خدماتی کـه برای بقا بدان نیازمندند، تبدیل شـود. مارکس معتقد اسـت که انسـان‌ها مانند سـایر موجودات برای بقاء بـه منابعـی که به محیطشـان وابسـته اسـت نیازمندند، لکـن با بقیـه‌ی طبیعت فرق دارنـد؛ زیرا فقـط دریافت‌کننـده‌ی چیزهایـی که محیط طبیعـی برای آنها فراهم می‌آورد، نیسـتند و انسـان می‌توانـد محیـط خـود را دگرگـون کند و محیط تهی از آدمی را به سـاخته‌های مفیـد و با ارزش تغییر دهد؛ نمونه‌ی آن مسـکن‌گزینی از کلبه‌های روسـتایی به شـهرهای بزرگ و تهیه‌ی لباس به شـیوه‌ی طراحی و خیاطی شـده به جای اسـتفاده از پشـم حیوانات اسـت.

منطـق اصلـی مارکسیسـم ـ کـه یکـی از نظریه‌هـای اجتماعـی نویـن در زمینـه‌ی جامعه‌ی صنعتی اسـت ـ این اسـت که اگر در نظام سـرمایه‌داری از طبیعت بهره‌کشـی می‌شـود، دیدگاه مارکـس دربـاره‌ی جامعه‌ی فرا سـرمایه‌داری یا سـازمان کمونیسـتی بر بهره‌کشـی چنـد برابر از طبیعت اسـتوار اسـت؛ به عبارت دیگر، تصور مارکس آن بود که در نظام کمونیسـتی بهره‌کشـی از طبیعـت و تولیـد ثـروت، کالاهـا و خدمات چنان کارسـاز و مولد خواهد بود کـه نیازهای مادی همـه‌ی آدمیـان را بـرآورد می‌کنـد؛ زیرا بهره‌کشـی از طبیعت بسـیار کارایی خواهد داشـت.

می‌تـوان مارکـس را خواهان تشـدید بهره‌کشـی از محیط زیسـت طبیعی دانسـت که آغازگر آن سـرمایه‌داری بوده، اما در عین حال، خواهان پایان یافتن بهره‌کشـی انسـان از انسـان و توزیع دسـتاوردهای بهره‌کشـی از محیط زیسـت به گونه‌ای برابرتر از شیوه‌ی سـرمایه‌داری است.

۲ـ۱ـ۲ـ لیبرالیسم و نخستین نظریه‌پردازی اجتماعی سبز

جایگاه محیط زیسـت را در آثار جان اسـتوارت میل[2] ـ که یکی از بزرگترین متفکران سیاسـی قرن گذشـته اسـت ـ می‌توان از زمان بهبود او از سـکته‌ی مغزی ردیابی کرد. دیدگاه‌های بسـیار اصیـل او دربـاره‌ی آنچـه امـروز آن را نکته‌های زیسـت محیطی می‌نامیـم، در روزگار وی بی‌همتا و پیشـاهنگ طـرح بسـیاری از موضوع‌هـا بـود کـه بعدها بدان سـبز یا بوم‌شـناختی اطلاق شـد. لیبرالیسـم، نظریـه‌ی اجتماعـی رایـج قـرن ۱۹ میـلادی، به طـور کلی بـا سوسیالیسـم در مورد رابطـه‌ی میـان جامعـه و طبیعـت و پیـروی از پیشـرفت مـادی توافق داشـت، اما جان اسـتوارت میـل در مقابـل ایـن دیدگاه مشـترک و مسـلط توسـعه‌ی صنعتی ایسـتادگی کـرد. دیدگاه‌های او در مـورد دفـاع از افزایـش توجـه اخلاقـی بـه حیوانـات غیـر از آدمـی‌زاد، او را در رده‌ی یکی از نخسـتین نظریه‌پـردازان اجتماعی سـبز قـرار می‌دهد.

۲ـ۱ـ۳ـ یورگن هابرماس[3] و مسئله‌ی طبیعت در نوگرایی

هابرمـاس در پـی آن بـود که نشـان دهد رابطه‌ی ما با محیط زیسـت طبیعی، تنهـا رابطه‌ای

1. Malthus
2. John Stuart Mill
3. Jurgen Habermas

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

ابـزاری اسـت کـه منافع تولیدی، حسـابگرانه و فنـی ما دربـاره‌ی اینکه چگونه می‌توانیـم بهتر از آن بهره‌کشـی کنیـم، بـر آن حاکم اسـت. موضـوع اصلی هابرماس این اسـت که نگـرش ابزاری و فنـی و دسـتکاری کننـده در برابـر جهان بیرونی، چیزی اسـت که با خصلت ویژه‌ی سرشـت نوع آدمی مرتبط اسـت. وجه اشـتراک هابرماس با نظریه‌ی اجتماعی کلاسـیک این اسـت که شـرط پیشـرفت و توسـعه‌ی جامعه‌ی انسـانی، بهره‌کشـی و اسـتفاده‌ی ابزاری از محیط زیست است.

۲ـ۱ـ۴ـ آنتونی گیدنز، جهانی‌شدن و محیط زیست

آنتونـی گیدنـز ماننـد هابرمـاس در آثار خود به نوگرایـی و نتایج آن پرداختـه، گرچه برخلاف او به موضوع زیسـت محیطی و جایگاه طبیعت در نظریه‌ی اجتماعی خود توجه بیشـتری نشـان داده‌است.

نظریـه‌ی جهانی‌شـدن گیدنـز، آثـاری از پیامدهـای اقتصـادی و مالی تا پیامدهـای فرهنگی را در بـر می‌گیـرد. یکـی از ملموس‌تریـن تجربـه‌ی جهانی شـدن[1]، مسـائل زیسـت بومی جهانی اسـت؛ به ویژه مشـکلات مربوط به آلودگی و گرم شـدن زمین و تغییرات آب و هوایی که از مرز ملـی فراتـر رفته‌اسـت و تأثیرات جهانی دارد؛ از این رو گسـترش مشـکلات زیسـت‌بوم جهانی به عنـوان یکی از پیامدهای جهانی‌شـدن، گسـترش سـرمایه‌داری صنعتی به سراسـر کـره‌ی زمین، ایجـاد بـازار جهانـی و توسـعه‌ی ارتباطـات گوناگونـی اسـت؛ بدین معنا کـه نهادهـا و پیوندهای سیاسـی و فرهنگـی جامعه‌هـای دور از هـم را در یـک نظام جهانی جهان‌گسـتر گـرد می‌آورد.

۲ـ۲ـ تعریف مفاهیم

رفتار زیسـت محیطی مجموعه‌ای از کنش‌های افراد جامعه نسـبت به محیط زیسـت اسـت کـه در تنوعی وسـیع، احساسـات، تمایـلات و آمادگی‌های خـاص را برای رفتار نسـبت به محیط زیسـت شـامل می‌شـود (عقیلـی و همـکاران، ۱۳۸۸: ۲۴۵). در این پژوهش، رفتار زیسـت محیطی از لحـاظ مفهومـی بـه اعمـال واضـح و قابل مشـاهده‌ای اشـاره دارد که توسـط فـرد و در پاسـخ به محیط زیسـت انجام می‌شـود.

نگـرش زیسـت محیطـی از لحـاظ مفهومی به معنـای مجموعـه‌ای از احساسـات، تمایلات، عقایـد و قضاوت‌هـای یک فرد نسـبت به یـک پدیده یا رخداد زیسـت محیطی در زندگی اسـت. ایـن نگـرش می‌توانـد در جهـت حفاظـت از محیـط زیسـت وحشـی، گیاهـان و جانـوران بومی، حفـظ منابع طبیعی یا تخریب محیط زیسـت باشـد (امام‌قلـی، ۱۳۹۰: ۷۱). نگرش محیط زیسـتی، مجموعـه‌ای از باورهـا و تمایـلات رفتـاری فـرد در مـورد محیـط زیسـت و فعالیت‌هـا یا مسـائل مرتبـط بـا محیط زیسـت و داشـتن نگرانی و دغدغه‌ی محیط زیسـتی اسـت (حجـازی، ۱۳۹۶).

دانـش محیط‌زیسـتی شـامل داشـتن اطلاعـات در مـورد معضـل محیطـی، عوامـل مؤثـر در گسـترش ایـن معضـلات و اطلاعـات در مـورد کارهایـی اسـت کـه می‌تـوان بـرای بهبـود وضعیـت محیـط زیسـت انجـام داد (Kaiser et al, 1999: 15). مطالعـات متعـددی بـه بررسـی تأثیـر دانـش بـر رفتـار محیـط زیسـتی پرداخته‌اسـت. در اغلـب ایـن مطالعـات، فقـدان دانـش مانـع اصلـی در برابـر بـروز رفتارهـای مثبـت محیـط زیسـتی اسـت (Wallner et al, 2003:189).

1. Globalization

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

دانـش بـر نگرش‌هـا و در نتیجـه بـر رفتـار اثـر می‌گـذارد. بـه نظـر آرکـری و جانسـون، دانـش زیسـت محیطـی اطلاعاتـی اسـت کـه افـراد دربـاره‌ی محیـط زیسـت، بوم‌شناسـی سـیاره‌ی زمیـن و تأثیـر کنش‌هـای انسـانی بـر محیـط یـا زیسـت‌بوم دارنـد (Arcury, 1990:301).

۳ـ روش مطالعه

بـه منظـور اندازه‌گیـری و جمـع‌آوری داده‌هـای موردنیـاز از روش پیمایـش اسـتفاده شـد. ابـزار پژوهـش، پرسشـنامه اسـت کـه بـا مراجعه‌ی مسـتقیم بـه شـهروندان بندرعبـاس تکمیل شـد. جامعـه‌ی آمـاری تحقیـق شـامل همـه‌ی افراد شـانزده سـال بـه بـالای سـاکن بندرعباس اسـت. حجـم نمونـه‌ی آمـاری نیـز ۲۰۰ نفـر اسـت کـه بـا اسـتفاده از روش نمونه‌گیـری تصادفـی خوشـه‌ای، در پاییـز ۱۳۹۶ بـا مراجعـه بـه واحدهـای نمونـه در بندرعبـاس انتخـاب شـدند. شـهر بندرعبـاس سـه منطقـه‌ی شـهری دارد کـه از هـر کـدام ۷۰ نفـر و در مجمـوع ۲۱۰ نفـر انتخـاب شـدند کـه ۱۰ مـورد از پرسشـنامه‌ها مخـدوش بـود و کنـار گذاشـته شـد. تقریبـاً در هـر ناحیـه، ۲۳ نفـر در ناحیه‌هـا واحدهـای مسـکونی بـه صـورت تصادفـی سـاده انتخـاب و در واحـد مـورد تحقیـق، پرسشـنامه از طریـق شـهروند عضـو خانـواده ـ کـه در دسـترس بـود ـ تکمیـل شـد. بـا توجـه بـه اینکـه در ایـن پژوهـش تمامـی متغیرهـا در سـطح فـرد و نتایـج نیـز در همیـن سـطح توصیـف و تحلیـل شده‌اسـت، واحـد تحلیـل آن فـرد اسـت. نخسـت بـا اسـتفاده از نرم‌افـزار آمـاری SPSS و بعـد از انجـام دادن آزمون‌هـای آمـاری، رابطـه‌ی متغیرهـای پژوهـش بررسـی و تجزیـه و تحلیـل شـد. ذکـر ایـن امـر لازم اسـت کـه در ایـن پژوهـش بـرای گـردآوری اطلاعـات، از پرسشـنامه‌ای محقـق سـاخته بـرای سـنجش و عملیاتـی کـردن مفاهیـم رفتـار، نگـرش، دانـش و نیـت عملـی زیسـت محیطـی از طیـف لیکـرت اسـتفاده شـد کـه از حیـث انـدازه گیـری شـامل ۳۸ گویـه اسـت کـه دو بخـش دارد: بخـش نخسـت، سـؤال‌های مربـوط بـه ویژگی‌هـای فـردی (عوامـل زمینـه‌ای) و بخـش دوم، سـؤال‌های مربـوط بـه سـه عامـل مؤثـر بـر رفتـار محیـط زیسـتی شـامل دانـش، نگـرش و نیـت عملـی محیـط زیسـتی اسـت. در مجمـوع، گویه‌هـا شـامل ۱۱ گویـه رفتـار زیسـت محیطـی، ۶ گویـه دانـش زیسـت محیطـی، ۱۰ گویـه نگـرش زیسـت محیطـی و ۱۱ گویـه نیـت عملـی زیسـت محیطـی اسـت. بـرای ارزیابـی روایـی ابـزار اندازه‌گیـری تحقیـق، بـا نظرخواهـی از کارشناسـان و صاحب‌نظـران مجـرب تأییـد و میـزان سـازگاری درونـی گویه‌هـا بـه روش آلفـای کرونبـاخ محاسـبه شـد. بـرای بررسـی تفـاوت رفتـار زیسـت محیطی شـهروندان بندرعبـاس بـا توجـه بـه تحصیـلات و سـن آنهـا، از آزمـون تحلیـل واریانـس و بـرای بررسـی تفـاوت رفتـار زیسـت محیطـی شـهروندان بندرعبـاس بـا توجـه بـه جنسـیت و وضعیـت تأهـل آنهـا، از آزمـون تـی دو گـروه مسـتقل اسـتفاده شـد. در نهایـت بـرای بررسـی رابطـه میـان متغیرهـای اجتماعـی دانـش، نگـرش و نیـت عملـی شـهروندان بندرعبـاس و رفتـار زیسـت محیطـی آنهـا از ضریـب همبسـتگی پیرسـون اسـتفاده شده‌اسـت.

در ایـن تحقیـق عـلاوه بـر تلاش بـرای تبییـن رابطه‌ی نگـرش، دانـش و ادراک زیسـت محیطی با رفتارهای زیسـت‌محیطی، سـعی شده‌اسـت تمایزپذیری و تغییر مقوله‌ی رفتارهای زیست محیطی در زمینه‌ی یک سری از متغیرهای زمینه‌ای مانند جنسیت، سن، وضعیت تأهل و تحصیلات تبیین شود.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

۴ـ یافته‌ها و نتایج تحقیق

نتایج این تحقیق ـ که نمونه‌ی آماری پژوهش حاضر متشکل از ۲۰۰ شهروند ۱۶ تا ۶۹ سال بندرعباس است (شکل ۱) ـ در دو قسمت مجزا ارائه شده‌است.

- آیا بین عوامل زمینه‌ای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات و سن شهروندان بندرعباس و رفتارهای زیست محیطی آنها رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد؟

شکل ۱: نمودار پراکندگی گروه‌های سنی

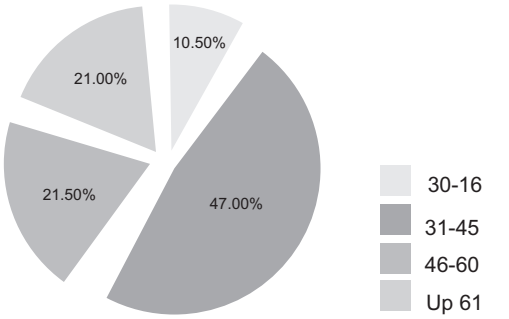

برای بررسی تفاوت رفتار زیست محیطی شهروندان بندرعباس با توجه به جنسیت و وضعیت تأهل آنها، از آزمون تی دو گروه مستقل استفاده شد. با مشاهده‌ی جدول مذکور، به تفاوت در رفتار زیست محیطی شهروندان بندرعباس با توجه به جنسیت و وضعیت تأهل آنها پی می‌بریم. آمار به دست آمده نشان می‌دهد زنان (۴۸/۲۳) نسبت به مردان (۲۱/۶۳)، و مجردان (۲۶/۸۶) نسبت به متأهلین (۲۱/۸۳) رفتارهای زیست محیطی بهتری داشته‌اند؛ بنابراین با توجه به مقدار T و سطح معناداری، وجود رابطه بین دو متغیر جنسیت و تأهل با رفتارهای زیست محیطی شهروندان پذیرفته می‌شود.

جدول ۲: آزمون t-test بین عامل زمینه‌ای جنس و رفتار زیست محیطی

وابسته	مستقل	انواع	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	مقدار T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
		مردان	۱۱۹	۲۱/۶۳	۱/۶۴۶۱	۰/۱۵۰۹			
		زنان	۸۱	۲۳/۴۸	۳/۰۷۸۶	۰/۳۴۲۱			

جدول ۳: آزمون t-test بین عامل زمینه‌ای وضعیت تأهل و رفتار زیست محیطی

	مستقل	انواع	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	مقدار T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
		مجرد	۲۲	۲۶/۸۶	۲/۶۲۳۹	۰/۵۵۹۴			
		متأهل	۱۷۸	۲۱/۸۳	۱/۴۸۳۶	۰/۱۳۸۲			

برای بررسی تفاوت رفتار زیست محیطی شهروندان بندرعباس با توجه به تحصیلات و سن آنها، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شد. با مشاهده‌ی جدول مذکور، به وجود تفاوت در رفتار زیست محیطی شهروندان بندرعباس با توجه به تحصیلات و سن آنها

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

پـی می‌بریـم. آمـار بـه دسـت آمـده نشـان می‌دهـد، شـهروندانی کـه در مقطـع کارشناسـی ارشـد و بالاتـر (۲۲/۹۲) تحصیـل کرده‌انـد و افـراد واقـع در سـنین ۳۰-۱۶ سـاله (۲۷/۳۳)، رفتارهـای زیسـت محیطـی بهتـری نسـبت بـه سـایر سـنین داشـته‌اند؛ بنابرایـن بـا توجـه بـه مقـدار F و سـطح معنـاداری، وجـود رابطـه بیـن دو متغیـر تحصیـلات و سـن بـا رفتارهـای زیسـت محیطـی شـهروندان پذیرفتـه می‌شـود.

جدول ۴: تحلیل واریانس بین عامل زمینه‌ای میزان تحصیلات و رفتار زیست محیطی

وابسته	مستقل	تحصیلات	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	مقدار F	سطح
		زیر دیپلم	۲۰	۱۲/۵۵	۱/۵۷۱۲	۰/۳۵۱۵		
		دیپلم	۸۷	۲۲/۸۷	۳/۱۳۲۰	۰/۳۳۵۸		
		فوق دیپلم	۶۹	۲۲/۰۷	۱/۷۶۸۳	۰/۲۱۲۹		
		کارشناسی	۱۲	۲۱/۴۲	۱/۰۸۳۶	۰/۳۱۲۸		
		کارشناسی و بالاتر ارشد	۱۲	۲۲/۹۲	۲/۵۳۹۱	۰/۷۳۳۰		

جدول ۵: تحلیل واریانس بین عامل زمینه‌ای میزان سن و رفتار زیست محیطی

وابسته	مستقل	سن	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	مقدار F	سطح
		۳۰- ۱۶	۲۱	۲۷/۳۳	۱/۷۹۸۱	۰/۳۹۲۱		
		۴۵- ۳۱	۹۴	۲۱/۸۲	۱/۲۹۴۸	۰/۱۳۳۵		
		۶۰- ۴۶	۴۳	۲۱/۹۵	۱/۷۱۷۶	۰/۲۶۱۲		
		بالای ۶۱	۴۲	۲۱/۶۰	۱/۷۹۴۲	۰/۴۳۱۲		

آیـا بیـن عوامل اجتماعی دانش، نگرش و نیت عملی زیسـت محیطی شـهروندان بندرعباس و رفتـار زیسـت محیطی آنها رابطه‌ی معنـی‌داری وجود دارد؟

بـرای بررسـی ایـن رابطـه از ضریـب همبسـتگی پیرسـون اسـتفاده شده‌اسـت. مطابـق بـا نتایـج بـه دسـت آمـده، مقـدار همبسـتگی پیرسـون بیـن دانـش زیسـت محیطـی و رفتـار زیسـت محیطـی شـهروندان بندرعبـاس R=۰/۱۸۹، بیـن نگـرش زیسـت‌محیطی آنهـا و رفتـار زیسـت محیطـی R=۰/۳۲۵، بیـن نیـت عملـی زیسـت محیطـی و رفتـار زیسـت محیطـی شـهروندان بندرعبـاس R=۰/۲۶ اسـت. بنابرایـن بـا توجـه بـه مقـدار سـطوح معنـی‌داری وجود رابطـه میـان متغیرهـای اجتماعـی دانـش، نگـرش و نیـت عملـی شـهروندان بندرعبـاس و رفتـار زیسـت محیطـی آنهـا پذیرفتـه می‌شـود.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

جدول ۶: بررسی رابطه بین بین دانش، نگرش و نیت عملی زیست محیطی شهروندان بندرعباس و رفتار زیست‌محیطی آنها

نام متغیر		R	سطح معنی‌داری
	دانش زیست‌محیطی	۰/۱۸۹	۰/۰۰۷
	نگرش زیست‌محیطی	۰/۳۲۵	۰/۰۰۰
	نیت عملی زیست‌محیطی	۰/۲۶۱	۰/۰۰۰

نتیجه‌گیری

یکی از مشکلات مهم در دنیای امروز، تخریب محیط زیست و اثرات آن بر زندگی مردم است. دستیابی به توسعه‌ی پایدار، مستلزم استفاده از منابع محیط زیست به شکلی است که ضمن تأمین نیازهای نسل حاضر، توانایی نسل‌های آینده در به کارگیری آنها محدود نشود. نخستین گام در تلاش برای ساختن جوامع پایدار، کسب سواد زیست محیطی است (فریتیوف، ۱۳۸۶). سواد زیست محیطی به تغییر در رفتار زیست محیطی منجر می‌شود. در سه دهه‌ی اخیر، مطالعه درباره‌ی رفتارهای زیست محیطی در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته‌ی غربی روند رو به رشدی داشته و از سوی اکثر محیط گرایان قابل توجه قرار گرفته‌است. متأسفانه در ایران با وجود مشکلات زیست محیطی فراوان، نسبت به این امر کمتر توجه شده و درباره‌ی این رفتارها پژوهش‌های اندکی صورت گرفته‌است؛ بنابراین، اطلاع از وضعیت رفتار زیست محیطی در شهرهای مختلف ایران برای برنامه‌ریزی‌های آینده در زمینه‌ی آموزش یک ضرورت است. برای تغییر در رفتار، شناسایی عوامل مؤثر بر آن گام نخست است. بر همین اساس، در این تحقیق به بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و زمینه‌ای در رفتار زیست محیطی شهروندان بندرعباس پرداخته شد.

نتایج این تحقیق حاکی از آن است که بین جنس و رفتار زیست محیطی رابطه وجود دارد؛ به گونه‌ای که زنان رفتار زیست محیطی بهتری نسبت به مردان داشته‌اند. همچنین افراد مجرد بیش از متأهلین رفتارهای زیست محیطی را رعایت می‌کنند (جدول ۲ و ۳). درباره‌ی دو عامل زمینه‌ای دیگر، نتایج مشابهی است که از وجود ارتباط بین سن و میزان تحصیلات با رفتارهای زیست محیطی حکایت می‌کند که با آزمون تحلیل واریانس سنجیده شده‌است (جدول ۴ و ۵). نتایج آن نشان می‌دهد که جوانان و افراد میانسال نسبت به افراد سالخورده، رفتار زیست محیطی بهتری از خود نشان می‌دهند. علاوه بر این، شهروندانی که در مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر تحصیل کرده‌اند با توجه به آگاهی بیشتر نسبت به مسائل زیست محیطی، رفتار زیست محیطی بهتری دارند. در کل، افراد مجرد ۱۶ تا ۳۱ سال و زنان، و مقاطع تحصیلی ارشد و دکتری از بیشترین حساسیت زیست محیطی برخوردارند.

در بررسی رابطه بین دانش، نگرش و نیت عملی زیست محیطی با استفاده از رابطه‌ی ضریب هبستگی پیرسون، مشخص شد که این عوامل اجتماعی با رفتار زیست محیطی رابطه‌ی معناداری دارند (جدول ۶) و بیشترین رابطه به ترتیب مربوط می‌شود به نگرش، نیت و دانش زیست محیطی. در پایان می‌توان اذعان داشت که اگر افراد جامعه به عنوان

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

ذی‌نفعان در محیط زیست جهانی از مسئولیت مستمر خود آگاه شوند، خواهند بپذیرفت که رفتار و نگرش فردی آنها نسبت به طبیعت و محیط زیست در پذیرش حفاظت زیست‌محیطی و توسعه‌ی پایدار مؤثر است.

پیشنهادات

در مورد ابعاد مختلف مسائل زیست محیطی هرمزگان، پژوهش‌های مختلفی صورت گیرد تا براساس وضعیت هر مورد با در نظر گرفتن اولویت‌ها، درباره‌ی آن با تکنیک‌های مختلف آگاهی‌رسانی شود و اثر بخشی هر کدام از تکنیک‌ها، بررسی و در نهایت اثر بخش‌ترین تکنیک را با توجه به گروه‌های سنی مختلف، برای آگاهی و آموزش به کار رود. با این کار، قدمی مثبت در راه توسعه‌ی پایدار برداشته می‌شود.

در مورد تخلف‌های زیست محیطی، قوانین مختلفی وضع شود که ضمانت اجرایی محکمی داشته باشد.

مباحث مختلفی از کتاب‌های درسی در تحصیلات ابتدایی، به محیط زیست اختصاص یابد و بعد از آن در تحصیلات عالی، واحدی اختیاری به دروس اضافه شود.

هر دانشجو موظف باشد در یکی از سه دوره‌ی تحصیلات عالی، دو واحد درسی در مورد مسایل زیست محیطی بگذراند.

لازم است رسانه‌های ملی، برنامه‌ای مستمر در زمینه‌ی مسائل زیست محیطی داشته باشد که در زمان مشخص با کمک افراد متخصص اجرا شود. همچنین روزنامه‌ها نیز بایستی ستونی را به این مبحث اختصاص دهند.

منابع و مآخذ

امام‌قلی، لقمان (۱۳۹۰)، *بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی استان کردستان)*، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، بابلسر، دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.

حجازی، سیدیوسف؛ کرمی‌دارابخانی، رؤیا؛ حسینی، سیدمحمود و رضایی، عبدالمطلب (۱۳۹۶)، «*بررسی عوامل مؤثر بر رفتار محیط زیستی اعضای سازمان‌های مردم نهاد محیط زیستی استان تهران*»، محیط شناسی، شماره‌ی ۱: ۳۰-۱۷.

حقیقتیان، منصور؛ پورافکاری، نصرالله و جعفری‌نیا، غلامرضا (۱۳۹۱)، «*تأثیر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر توسعه‌ی اجتماعی مورد مطالعه کارکنان پارس جنوبی) عسلویه*»، مجله‌ی مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره‌ی ۱: ۱۵۲-۱۳۵.

حمایت‌خواه‌جهرمی، مجتبی؛ ارشاد، فرهنگ؛ دانش، پروانه و قربانی، مهدی (۱۳۹۶)، «*واکاوی رفتارهای زیست‌محیطی براساس مدل TPB*»، فصلنامه‌ی توسعه‌ی اجتماعی (توسعه‌ی انسانی سابق)، شماره‌ی ۳: ۶۶-۳۱.

حمایت‌خواه‌جهرمی، مجتبی و قربانی، مهدی (۱۳۹۶)، «*تئوری فرهنگی و تبیین نگرش زیست محیطی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تهران)*»، مجله‌ی محیط زیست طبیعی، مجله‌ی منابع طبیعی ایران، دوره‌ی هفتاد، شماره‌ی ۳: ۵۸۲-۵۶۵.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

خوش‌فـر، غلامرضـا و صالحی، صـادق (۱۳۸۸)، «*سـرمایه‌ی اجتماعی و رفتار زیسـت محیطی*»، همایش بررسـی طرح مسـائل اجتماعی اسـتان مازندران.
صالحـی، صـادق و قائمی‌اصـل، زهـرا (۱۳۹۲)، «*بررسـی رابطـه‌ی آمـوزش زیسـت محیطـی و رفتارهـای حفاظـت از محیط زیسـت (مـورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرسـتان‌های دخترانه شـهر بابـل)*»، فصلنامـه‌ی آمـوزش محیط زیسـت و توسـعه‌ی پایـدار، شـماره‌ی ۳: ۷۹-۶۷.
صالحـی، صـادق و امام‌قلی، لقمان (۱۳۹۱)، «*بررسـی تجربی رابطه‌ی آگاهی و رفتارهای زیسـت محیطـی (مطالعـه مـوردی مناطق شـهری و روسـتایی شهرسـتان سـنندج)*»، مجله‌ی مسـائل اجتماعـی ایران، دانشـگاه تربیـت معلم، شـماره‌ی ۱: ۱۴۷-۱۲۱.
عقیلـی، محمود؛ خوشـفر، غلامرضا و صالحـی، صادق (۱۳۸۸)، «*سـرمایه‌ی اجتماعی و رفتارهای زیسـت محیطی مسـئولانه در شـمال ایران*»، مجله‌ی علوم کشـاورزی و منابع طبیعی، شـماره‌ی ۱۶: ۲۵۰-۲۳۶.
فریتیـوف، کاپـرا (۱۳۸۶)، *پیوندهـای پنهـان: تلفیـق گسـتره‌های زیست‌شـناختی و اجتماعـی حیـات در علـم پایـداری*، ترجمـه‌ی محمـد حریری‌اکبـری، تهـران: نـی.
قـادری، ناصـح؛ چوپانی، سـامان؛ صالحـی، صادق و خوش‌فـر، غلامرضا (۱۳۹۴)، «*بررسـی عوامل اجتماعـی مؤثـر بر رفتار زیسـت محیطی در شهرسـتان مریـوان در سـال ۱۳۹۲*»، مجله‌ی علوم پزشـکی زانکو، دانشـگاه علوم پزشـکی کردستان، شـماره‌ی ۴۸: ۱۸-۱۰.
کریمـی، لیـلا (۱۳۸۹)، *بررسـی عوامـل جامعه‌شـناختی مؤثر بر رفتار زیسـت محیطـی (با تکیه بر رفتار مصرف آب)*، پایان‌نامه‌ی منتشرنشـده کارشناسـی ارشـد، تهران، دانشـگاه پیام نور مرکز پرند.
کریـم‌زاده، سـارا (۱۳۸۹)، *بررسـی عوامـل اجتماعـی مؤثر بـر رفتارهای زیسـت محیطی مصرف انـرژی، پایان‌نامـه‌ی کارشناسـی ارشـد جامعه‌شناسـی*، تهران: دانشـکده علوم انسـانی، دانشـگاه پیام نـور مرکز.
میبودی، حسـین (۱۳۹۱)، *بررسـی جایگاه حفاظت از محیط زیسـت و تنوع زیسـت محیطی در کتاب‌های درسـی علوم دوره‌ی ابتدایی*، پایان‌نامه‌ی کارشناسـی ارشـد، دانشـگاه آزاد لاهیجان.
Arcury, A, T (1990), *"Environmental Attitude & Environmental Knowledge"*, Human Organization, 49: 300-304.
Budak, D (2005), *"Behavior & Attitude of Student Toward Environmental Issues at Faculty of Agricultural"*, Turkey, Jurnal of Applied Sciences,1224-1227.
Chen, T. B and Chai, L. T (2010), *"Attitude Towards the environment and green products: consumers perspective"*, Management science and engineering, 4 (2): 27-39.
Douglas, M and Wildavsky, A (1982), *"Risk and culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers"*, Berkeley, CA: University of California Press.
Dunlap, R. E et al (2000), *"Measuring Endorsement of the Environmental*

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

Ecological Paradigm: A Revised NEP scal", Journal of Social Issues, 56 (3), 425- 442.
Faillo, E. A and Jacobsen, S. K (1994), "*Local Communities and Protected Areas: Attitudes of Rural Residents Towards Conservation Machailla National Park, Ecuador*", EnvironmentalConservation, 22 (3): 241- 249.
Farahmand, M; Shokohifar, K and Sayarkhalaj, H (2014), "*A study of factor affecting environmental behavior of residents of the city of Yazd*", Urban studies, 4 (10), 41- 109.
Fishbein, M and Ajzen, I (1975), *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: an introduction to theory and research (Reading, MA, Addision- Wesley).*
Frick, Jaqueline; Kaiser Florian, G and Wilson Mark (2004), "*Environmental Knowledge and conservation Behavior: exploring Prevalence and Structure in a Representative Sample*", Personality and Individual Differences, 37: 1597 – 1613.
Granzin, K. L & Olsen, J. E (1991), "*Characterizing participants in activities protecting the environment: Afocus on donating, re-cycling, and conservation behaviors*", Journal of Public Policy & Marketing, 10: 1- 27.
Hines, G. M; Hungerford, H. R and Toma, A. N (1987), "*Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta- analysis*", Journal of Environmental Education.
Hoogstra-Klein, M. D; Permadi, W. B and Yasmi, Y (2012), "*The value of cultural theory for participatory processes in natural resource management*", Journal of Forest Policy and Economics, 20: 99-106.
Kaiser, F; Wolfing, S and Fuhrer, U (1999), "*Environmental attitude and ecological behavior*", Journal of Environmental Psychology, 19: 1- 19.
Kalantari, K; Fami, H. S; Asadi, A and Mohammadi, H. M (2007), "*Investigating factors affecting environmental behavior of urban residents: a case study in Tehran City – Iran*", American journal of environmental sciences, 3 (2): 67-74.
Kollmuss, A and Agyeman, J (2002), "*Minding the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro – environmental behavior?*", Journal of environmental education research, 8 (3): 2002.
McMillan, M; Hoban, T. J; Clifford, W. B and Brant, M. R (1997), "*Social and demographic influences on environmental attitudes*", Southern Rural Sociology, 13 (1): 89-107.
Milton, K (1996), *Environmentalism and Cultural Theory, Exploring the role of anthropology in environmental discourse*, New York: Rutledge.
Navah, A and Foroutan Kia, S (2016), Environmental Sociology, Ja-

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

meeshenasan publication. (In Persian).
Nisbet, EK and Gick ML (2008), *"Can health psychology help the planet? Applying theory and models of health behavior to environmental actions"*, Canadian Psychology, 49 (4): 296 -301.
Olander, F & Thogerson, J (1995), *"Understanding consumer behavior as a prerequisite for environmental protection"*, Journal of Consumer Policy, 18: 345 - 385.
Oskamp, S; Harrington, M; Edwards, T; Sherwood, P. L; Okuda, S. M and Swanson, D. L (1991), *"Factors influencing household recycling behavior"*, Environment and Behavior, 23: 494 - 519.
Roczen, N; Kaiser, F; Bogner, F and Wilson, M (2013), *"A competence model for environmental education"*, Environment and Behavior, 46 (8): 972 - 992.
Salehi, S (2009), *environmental Attitudes and Behavior in Iran: A Study in the Northern Province Using The New Environmental Paradigm*, PHD thesis, Leeds.
Salehi, S (2012), *"New environmental paradigm and energy consumption"*, Journal of culturalstudies & communication, 1 (3): 197- 216.
Salehi, S and Ghaemi Asl, Z (2013), *"The relationship between environmental education and environmental protection behaviors (Case Study: High school girls in Babol city)"*, Environmental Research, 1(3): 67-79.
Sussman, Reuven (2011), *"Be the Change You Want to See: Modeling Food Compositing in Public Places"*, Environment and Behavior, XX,X,1-21.
Thmpson, M; Ellis, R and Wildavsky, A (1990), *Cultural Theory. Boulder*, CO: West view.
Verweij, M; Douglas, M; Ellis, R; Engel, C; Hendriks, F; Lohmann, S; Ney, S; Rayner, S and Thompson, M (2006), *"Clumsy solutions for a complex world: the case of climate change"*, Public Administration, 84 (4), 817 -843.
World Bank (2002), *Culture and public action conference*, Available in: http:// www-. WdsWorldbank. Org/external/
Wallner, S; Hunziker, M and Kienast, F (2003), *"DO natural Science experiments influence public attitudes towards environmental problems"*, Global Environmental Change, 13: 185- 194.
http://khalijefars.isna.ir/Default.aspx57.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]

Studying the Background and Social Factors Influencing the Environmental Behavior of Bandar Abbasi Residents

M. Asadi[1]
M. Mehrabi[2]

Abstract

One of the most serious topics threatening human life at the beginning of the third millennium is environmental issues. Environmental problems are produced mainly as a result of human behavior. Thus, knowledge, attitude and practical intentions of people on environmental issues and how to deal with them, require considerable attention in considering of environmental behaviors. The main purpose of this study was to investigate the relationship between social (knowledge, attitude and practical environmental intentions) and grounded variables (age, education, gender, marital status) with environmental behaviors of Bandar Abbas residents. The survey method was used in the present study. The study sample consisted of 200 individuals aged 16-69 in Bandar Abbas city who were randomly selected through cluster sampling. Findings from the present study demonstrated a significant relationship between social and environmental variables and environmental behaviors. In addition, the environmental issue in Bandar Abbas which is among most social classes an important social concern has not yet entered the public domain and is limited to the elite of the community. Therefore, environmental behaviors in this city will be practiced with proper training.

Keywords: environmental behavior, social factors, ground factors.

1. Instructor, Department of Geography, Payame Noor University (PNU), Tehran. Iran.
2.Instructor, Department of Social Science, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-10-08]